

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาที่จำเป็นและสำคัญในการพัฒนากำลังคนของประเทศไทย รัฐจึงถือเป็นนโยบายที่พึงจัดและส่งเสริมการมัธยมศึกษาให้สอดคล้องและสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ 2520: 7) ที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชีวิตความเป็นอยู่ สภาพสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งทางด้านวิชาการและเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาใหม่ โดยประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 หลักการของหลักสูตรทั้งสองระดับนี้จะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ในภารกิจของส่วนรวม มีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทย มีศีลธรรม รู้จักสิทธิและหน้าที่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย ตลอดจนให้รักและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมอันเป็นสมบัติของชาติ รวมทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (กรมสามัญศึกษา 2520: 47) ส่วนแนวการสอนก็เปลี่ยนไปจากเดิมที่ครูเป็นผู้สอน ผู้บอก ผู้แสดงความคิดเห็น และเป็นศูนย์กลางของนักเรียน เปลี่ยนมาเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้นักเรียนมีการอภิปรายโต้เถียง ให้รับผิดชอบหรือทำงานตามลำพังด้วยตนเองบ้าง ทำงานร่วมกับกลุ่มบ้าง ครูเป็นเพียงผู้จัดประสบการณ์ให้ และแหล่งข้อมูลให้ กำหนดโครงการให้ฝึกหัด ช่วยแนะขั้นตอน ช่วยติดตามขั้นตอน และช่วยวางแผนแก้ไขอุปสรรคให้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง (สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน 2524: 15-20) นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้ออกระเบียบว่าด้วยการให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระในระดับมัธยมศึกษา พ.ศ. 2520 และได้แก้ไขเพิ่มเติมระเบียบนี้ในปี พ.ศ. 2523 เพื่อให้การสอนตามแนวหลักสูตรใหม่บรรลุเป้าหมาย (ธรรมศักดิ์ มีอิสระ 2525: 66)

ห้องสมุดโรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการที่สำคัญที่มีอยู่ในโรงเรียนและนักเรียนมีโอกาสได้ใช้มากที่สุด เป็นแหล่งวิทยาการที่ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและสามารถบรรลุเป้าหมายตามหลักสูตรใหม่ได้ เนื่องจากสภาพห้องสมุดโรงเรียนสมัยใหม่นั้นมิได้มีเฉพาะหนังสือและสิ่งตีพิมพ์เพียงอย่างเดียว แต่ยังนำสื่อความรู้ประเภทอื่น ๆ มาไว้ด้วย อันได้แก่ วัสดุทัศนวัสดุประเภทต่าง ๆ เช่น เทปบันทึกเสียง เทปบันทึกภาพ สไลด์ ไมโครฟิล์ม ฟิล์ม-สตริป เป็นต้น การที่ห้องสมุดได้รวมเอาสื่อความรู้เหล่านี้มาไว้ในห้องสมุดก็เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวาง เพื่อให้มีทักษะและความชำนาญในการอ่าน การฟัง การสังเกต ตลอดจนการสร้างแรงบันดาลใจในตนเอง (ประภาวดี สิบสนธิ 2523: 17) ในขณะเดียวกันชื่อที่ใช้เรียกห้องสมุดโรงเรียนก็แตกต่างกันไป เช่น ศูนย์วิชาการ ศูนย์ทรัพยากร ห้องสมุดและศูนย์สื่อการศึกษา หรือศูนย์สื่อการศึกษาของโรงเรียน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ครอบคลุมถึงขอบเขตและบทบาทของห้องสมุดที่ขยายเพิ่มขึ้น โดยที่ได้รวมงานของห้องสมุดและแผนก วัสดุทัศนศึกษาไว้ในที่แห่งเดียวกัน (เสวี ทองพันธ์ุ 2526: 25)

แนวความคิดในการรวมหนังสือ วัสดุทัศนวัสดุและอุปกรณ์ไว้ในที่แห่งเดียวกันนี้มีเหตุผลเพื่อให้หนังสือและเครื่องมือเครื่องใช้ในการสอนอยู่ในที่เดียวกัน เพื่อสะดวกแก่ครูผู้สอน ผู้เรียน และประหยัดค่าใช้จ่าย (ฉวีลักษณ์ นุตยะกาญจน 2526: 27) การจัดห้องสมุดในลักษณะนี้ได้เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในแคนาดาและสหรัฐอเมริกา แต่สำหรับประเทศไทยนั้นห้องสมุดโรงเรียนยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงให้มีลักษณะดังกล่าวให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาการ การเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนในปัจจุบันเลย

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวกับห้องสมุดโรงเรียนในระยะเวลา 7-8 ปีที่ผ่านมา นั้น พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เน้นศึกษางานบริการของห้องสมุดโรงเรียน ทำให้ทราบถึงความขาดแคลน ความไม่พร้อม และปัญหาหนานับการ นับตั้งแต่ผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญของกิจการห้องสมุดหรือให้การสนับสนุนน้อย ห้องสมุดได้รับงบประมาณน้อยและไม่เพียงพอ (กนกวรรณ สุภกิจ 2527: 33-36; สุนทร แก้วลาย และเสวี ทองพันธ์ุ 2524: 101) กระนั้นก็ตามในแวดวงของอุปสรรคที่กล่าวนั้นยังมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าของห้องสมุดโรงเรียนก็พอมีให้เห็นอยู่บ้าง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2525: 83) กล่าวคือมีห้องสมุดโรงเรียนมัธยมบางแห่ง เช่น ห้องสมุดโรงเรียนบางกะปิ ห้องสมุดโรงเรียนสวนกุหลาบ ได้พยายามนำสื่อความรู้ที่นอกเหนือจากสิ่งตีพิมพ์อันได้แก่ เทปบันทึกเสียง รูปภาพ มาให้บริการ

โดยจัด เป็นมณฑลหนึ่งของท้องสมุทร ผู้วิจัยจึงมีความคิดว่า ถ้าหากท้องสมุทรโรงเรียนได้นำสื่อความรู้ทุกชนิดและทุกประเภทมาให้บริการแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่เป็นอย่างยิ่งทั้งต่อครูและนักเรียน โดยการรวมหน่วยงานท้องสมุทรและแผนกโสตทัศนศึกษาเข้าเป็นหน่วยงานเดียวกัน จัดตั้งขึ้นเป็นศูนย์สื่อการศึกษา ซึ่งศูนย์สื่อการศึกษานี้ก็จะ เป็นประโยชน์ต่อครูและนักเรียนที่ เข้าใช้บริการของศูนย์ให้สามารถศึกษาค้นคว้าได้จากสื่อหลายประเภท

การจัดบริการในลักษณะของศูนย์สื่อการศึกษาดังกล่าวนี ก่อให้เกิดผลดีมาแล้วในต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาของประเทศไทยมีความ เป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ผู้ที่เกี่ยวข้องจะมีความต้องการในการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาหรือไม่ มีความต้องการให้มีการบริหาร/ดำเนินงานในรูปแบบใด จะมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดยศึกษาจากทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครูบรรณาธิการ และครูโสตทัศนศึกษา ผู้วิจัยคาดหวังว่าข้อมูลและผลการวิจัยจากวิทยานิพนธ์นี้อาจจะเป็นแนวทางให้มีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาขึ้นในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอนาคตอันใกล้ ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2525: 86) กล่าวไว้ว่า ". . . แม้ว่า การพัฒนาท้องสมุทรให้เป็นศูนย์กลางการเรียนในระดับใดใครยังไม่ก้าวหน้า การพัฒนาในช่วงต่อไปซึ่งอาจจะอาศัยการวิจัย เป็นพื้นฐานของการประยุกต์น่าจะมองรูปแบบของการพัฒนาท้องสมุทรที่ต่างไปจากเดิม . . . "

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อสำรวจสถานภาพของท้องสมุทรและแผนกโสตทัศนศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนะและความต้องการของผู้บริหารโรงเรียน ครูบรรณาธิการ และครูโสตทัศนศึกษา ในด้านการบริหารและการดำเนินงานของศูนย์สื่อการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในกรุงเทพมหานคร

3. เพื่อศึกษามัธยมศึกษาและอุปสรรคในการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ตอนปลาย ในกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้บริหารโรงเรียน ครูบรรณาธิการ และครูโสตทัศนศึกษา มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารศูนย์สื่อการศึกษาแตกต่างกัน
2. ปัญหาที่สำคัญที่สุดในการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครูบรรณาธิการ และครูโสตทัศนศึกษา คือ งบประมาณ

ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาทัศนะของบุคลากร 3 ฝ่าย คือ

1. ผู้บริหารโรงเรียน
2. ครูบรรณาธิการ
3. ครูโสตทัศนศึกษา

ซึ่งบุคลากรทั้ง 3 ฝ่ายเป็นบุคลากรในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร จากการสำรวจของกรมสามัญศึกษา ปี 2526 ทั้งหมด 96 แห่ง โดยจะศึกษาทัศนะของบุคลากรฝ่ายละ 1 คน รวม 3 คน คือ โรงเรียน 1 แห่ง รวมประชากรทั้งหมด 288 คน

วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าจากบทความ เอกสาร สิ่งพิมพ์ บทวิจัย และตำราต่าง ๆ ทั้งที่ปรากฏในภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับศูนย์สื่อการศึกษา
2. สร้างแบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูล เกี่ยวกับความคิดเห็นของบุคลากรทั้ง 3 ฝ่าย ฝ่ายละ 1 คน คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูบรรณาธิการ และครูโสตทัศนศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีทั้งหมด 96 แห่ง รวมประชากร 288 คน

ลักษณะของแบบสอบถามทั้ง 3 ชุด จะแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ประสบการณ์การทำงาน การศึกษา และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์สื่อการศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานห้องสมุดและแผนกสารสนเทศศึกษา โดยถามเฉพาะครูบรรณารักษ์และครูสารสนเทศศึกษา คือ ครูบรรณารักษ์ถามสภาพการดำเนินงานห้องสมุด ครูสารสนเทศศึกษาถามสภาพการดำเนินงานแผนกสารสนเทศศึกษา

ตอนที่ 3 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูบรรณารักษ์ และครูสารสนเทศศึกษา ที่มีต่อการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาและรูปแบบของการบริหารและดำเนินงาน ศูนย์สื่อการศึกษาที่ต้องการ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษา ซึ่งจะถามประชากรทั้งสามกลุ่ม

3. การทดสอบแบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากรทั้ง 3 กลุ่ม โดยการจับฉลากจากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มประชากรทั้งหมดมาเพียง 5 โรงเรียน ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่จะทดสอบแบบสอบถามโรงเรียนละ 3 คน รวม 15 คน แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ที่จะนำไปใช้ต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขสมบูรณ์แล้วส่งไปยังผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสามกลุ่มของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร โดยส่งผู้บริหารโรงเรียน 1 ชุด ครูบรรณารักษ์ 1 ชุด ครูสารสนเทศศึกษา 1 ชุด รวมโรงเรียนละ 3 ชุด ทั้งหมด 96 แห่ง รวมแบบสอบถามทั้งสิ้น 288 ชุด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์เพื่อประมวลค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) โดยใช้โปรแกรม SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) ถ้าผลปรากฏว่าเมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนและทดสอบค่า F ได้ว่ามีนัยสำคัญ จะทดสอบความแตกต่างระหว่างคู่แบบ Scheffe'

6. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

7. รายงานผลการวิจัย อภิปรายผล และเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงสภาพปัจจุบันของห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษาอัน เป็นข้อมูลพื้นฐาน สำหรับโรงเรียนที่จะใช้ประกอบในการพิจารณาให้มีการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาขึ้นในโรงเรียนมัธยมศึกษา
2. ทำให้ทราบความต้องการเกี่ยวกับลักษณะของศูนย์สื่อการศึกษา ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดตั้งตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครูบรรณารักษ์ และครูโสตทัศนศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการ
3. เพื่อนำผลของการวิจัยเสนอให้ผู้บริหารโรงเรียนและผู้บริหารการศึกษาระดับสูง ให้เห็นความสำคัญและส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาขึ้นในโรงเรียนมัธยมศึกษา

คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย

- การบริหารศูนย์สื่อการศึกษา หมายถึง การวางแผนในการดำเนินงานและจัดการเกี่ยวกับ ศูนย์สื่อการศึกษา นับตั้งแต่ด้านสถานที่ บุคลากร วัสดุ ครุภัณฑ์ งบประมาณ และการให้บริการ ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ อันเกิด จากการดำเนินงานศูนย์สื่อการศึกษา
- ครูบรรณารักษ์ หมายถึง บรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าห้องสมุด รับผิดชอบและ ดำเนินงานการบริหาร การบริการ ตลอดจนงานต่าง ๆ ของห้องสมุด โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร
- ครูโสตทัศนศึกษา หมายถึง ครูหรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านโสตทัศนศึกษาหรือสื่อการศึกษา ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายโสตทัศนศึกษา รับผิดชอบดำเนินการปฏิบัติงาน และให้บริการเกี่ยวกับโสตทัศนศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลาย กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร

ทัศนะ หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งสะท้อนความคิดให้เห็นความต้องการในสิ่งนั้นว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งความรู้สึกที่สนับสนุนหรือปฏิบัติ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ต้องการหรือไม่ต้องการ เป็นต้น

ผู้เชี่ยวชาญทางสื่อ หมายถึง บุคคลที่มีคุณสมบัติในการบริหารการดำเนินงานการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ มีความชำนาญในการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนด้วยวิธีการเลือกและการใช้สื่อในรูปแบบสิ่งพิมพ์และที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนหรืออาจารย์ใหญ่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กระทั่งมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร

โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร ที่มีนักเรียนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ (ม.๑)

ศูนย์สื่อการศึกษา หมายถึง สถานที่และหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่รวบรวม จัดทำ ผลิต จัดการดำเนินการให้บริการเกี่ยวกับวัสดุประกอบการเรียนการสอน ทั้งวัสดุตีพิมพ์และไม่ตีพิมพ์ทุกรูปแบบ หรือสื่อความรู้ทุกชนิด ศูนย์สื่อการศึกษานี้อาจมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ศูนย์วิทยการ ศูนย์บริการทางวิชาการ ศูนย์บริการสื่อการศึกษา ศูนย์วัสดุและสื่อการสอน เป็นต้น

ศูนย์บริการสื่อการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย